

Zala 1917.01.10. 3. oldal, baloldalt fent

Zala 1917.01.11. 3. oldal, középen fent

Zala 1917.01.12. 3. oldal, középen fent

Zala 1917.01.15. 4. oldal, baloldalt fent

Az irgalmatlan szerződés.

Írta: Halis István.

Elmondom a színarany igazságot s hogy mindenki megérthesse a dolgot, azért elmondom az irgalmatlan szerződés megkötésének történetét elejétől fogva. A történet foglaltassék írásba és őriztessék meg örök időkre a város levéltárában, hogy a jövő lakosok, kik talán jobb állapotban lesznek, lássák minemű nyomorúságban voltunk mi mostaniak; lássák azt is, hogy mi alázatos szegény szolgák miként fáradoztunk, csak hogy maradékainknak tűrhetőbb sorsuk legyen.

Vajjon lesz-e valamikor biztosítva a kanizsai polgárok jóléte? Vajjon eljön-e az idő, mikor nyugodtan pihenhetünk sírunkban, mert utódaink szabadságban élnek?

A város szünet nélkül pereskedett, mióta Batthiány Lajos városunkra rátette kezét, de igazat nem nyerhettünk, pedig a Batthiányiakkal legelőször 1758. esztendőben kötött szerződést a fölséges kancellária megvetette. Emiatt egyik fölséges parancsolatot a másik után küldötték nemes Szalavármegyére avégett, hogy mi, kanizsaiak, valami könnyebb új szerződésre vétessünk.

A parancsolatot meghallotta a táblánál jelenvolt galánthai Balogh László, ki azon mesterkedett, hogy a kanizsaiak bizodalját a maga hasznára megszerezze.

Baloghnak már kész terve volt a kanizsaiakkal. Előre kicsinálta vele a dolgot Batthiány Ádám Vencel herceg, kinek igen nagy befolyása volt a királynőnél, mert fia volt az utolsó választott nemzeti nádorispánnak Batthiány Lajos grófnak, ki annak idejében a királynő részére adóemeléseket szavaztatott meg a rendekkel.

Még a vármegyei gyűlés lefolyása előtt 1772. év december hónapban fölcitálta maga eleibe a kanizsai bírót tizenkét esküdtjével.

Már ezen időben azt sem tudták a kanizsaiak, hogy miféle parancsnak engedelmeskedjenek, csak hogy ne ártsanak a városnak.

Lóhalálában mentek föl Egerszegre.

Balogh László azt ígérte a megjelent kanizsaiaknak, hogy a város érdekét elő fogja mozdítani s az ő közbevetésével hamarabb megszerzi a városnak a könnyebbséget, mint a tanács tehetné, csak bízzák meg őt a dolog elvégzésével. Mézes beszéd közt ezernyi ígéretet adott: hogy vissza fogja nyerni a város részére a kocsmáltatást és szőlőhegyet; hízelkedő szókkal ígérte, hogy a svajcéria(?) fundust, úgy az összes réteket és földeket a szentmiklósi határig visszaadhatja Kanizsa városnak.

Szíves(?) szavaira a város bírása és 12 esküdtje mély alázatossággal megcsokolván Balogh László úrnak mentéjét – örömmel recommandálták magukat és könyörögtek a szerződésnek igazságos megkötéséért.

A kanizsaiak beleegyezését kinyervén Balogh László azonnal intézkedett. És ugyancsak jött parancsolat a vármegyére, hogy „cum in fuxa Regli Cominsrli(?)” légyen megkötve a kanizsaiak szerződése.

Teljeshatalmú királyi biztos gyanánt ugyancsak Balogh Lászlót rendelte ki a szerződés megkötésére Mária Terézia fölséges királyunk s a fölött a kanizsaiak mód nélkül örvendezének.

A királyi biztos Kanizsára jöve az 1773. esztendő március első napjára rendelt határidőre. A herceg házába szállott ugyan, mégis rögtön megszelídítette a gyanakodó (?)kat. T. i. a bíró és esküdtjei (?)csérése folytán nagy örömmel várták a kanizsaiak a királyi biztost, és tiszteletére nagy számmal mentek vele. Ő pedig legottan vőn kezébe egy missionarius keresztet és az egybegyűlt nép előtt lelkesítő beszédet tartott. Utoljára azt mondván, hogy minden dolgukban legelőször Istent kell segítségül hívnunk.– elindula szent misét hallgatni a kereszttel kezében.

Az embereket ájtatosságra gerjesztvén, mind vele mennének a franciskánusok templomába. Sőt a jámbor cselekedetnek híre futamodván, – mint valami csudára, – a városnak valamennyi lakója templomba sietett, úgy, hogy semmiféle processiókor nem voltak ily nagy számmal. Mert az egy igaz anyaszentegyházba mentek vala a tévelygő emberek is, t. i. a luteránusok, zsidók és ráchitűek.

Hogy pedig a bizodalmat még jobban megerősítse és beszédjét hathatósabbá tegye a királyi biztos önagysága: letérdepelt az oltárhoz és maga minisztrált a miséző papnak.

A szent ájtatosság után a megszámlálhatlan sokaság szívbeli nagy örömmel kíserte vissza a herceg házához a királyi biztost, ki elsőben is azt kérdezte nyájasan:

– Van-e prókátortok?

– Ihol vagyon! felelének a kanizsaiak.

– Nem szükséges tinéktek prókátor, – mondá a királyi biztos úr, – ne féljete, jobban lesztek szegények! Csak válasszatok 24 megbízottat, kik teljes hatalommal aláírják a szerződést a város nevében. A többi az én dolgom lesz, csak rám kell bírni, mindent jól végezek. Ne féljete, jobban lesztek szegények!

Az egész város örömben úszott a kir. biztos úr szavaira, – hálákat adtunk Istennek, hogy az igazság csillagát felhozta városunk fölé.

Még aznap megválasztottuk a 24 megbízottat és neveiket bejelentettük a biztos úrnak, de jelentésünkbe beleírtuk ügyvédünk nevét is.

Másnap a megbízottak a prókátorral együtt elmentek tanácskozni a herceg házába, hol Batthiány Ádám Vendel herceg ő kegyelmessége nevében Csepreghy Mihály jelent meg mint meghatalmazott. A vármegye megbízottai pedig nemes Komáromi Márton viceszolgabíró és nemzeti Lukácsa Ferenc megyei esküdt valának.

A kir. biztos úr azonban a kanizsaiak ügyvédét nem szenvedhetén, addig mes-terkedett míg elparancsolá eképpen:

– Fritz uram – úgymond – most elmehet tiszteségesen, mert olyan szükségünk nincs prókátorra; ne is fáradjon ide, amíg írásban meg nem hívom, ha épen szükség lenne reá!

Fritz uram elkotródott vala, miután a kanizsaiak nem mertek semmit ellene mondani.

A biztos úr hozzánk fordula ügyvédünk e távozása után és nyájasan megvi-gasztalt bennünket: „Ne féljeteK, majd jobban leszeteK szegényeK! Majd csinálóK én inquisitiót és mindent visszakaptok, mi tiéteK volt előbb!

Ezekután a megbízottak mindennap tanácskozánaK a szerződés pontjai fölött. Csakhogy Kanizsa város meghatalmazottjainak nem engedett soha beleszólni a királyi biztos úr.

– Úgy sem értiteK ezt fiaim, csak bízzátok rám a dolgokat, ne féljeteK, jobban leszeteK szegényeK! – mondogatta szívesen.

A biztos úr jóakarata dacára, mivel ügyvédjük nem volt, mégis gyanakodni kezdetteK a kanizsaiak, hogy kárt szenvedhetneK és a nép megveri őket, ezért harmadnapra kelvén írásban adtak be némely punktumokat.

Ebben előre is protestáltak az ellen, hogy urbariális kötelességekre szorítsák őket, mert Kanizsa, mint királyi (kamarai) birtok sohasem volt urbarium alatt s a lakosok mindig szabadon adták-vették fundusaikat.

Mielőtt a kanizsaiak protestálására valamit szólt volna a biztos úr, még ugyan-azon napon az összes urakkal kiment Kanizsa városág megvizsgálni.

De akkor már a kanizsaiak összeveszteK a herceg megbízottjával, Csepreghy Mihály úrral.

Csepreghy ugyanis megáll egy szép ház előtt, melynek csupán építése 18 ezer forintba került és elkezdi:

– Bolond volt, aki ilyen nagy épületet csinált az uraság fundusára!

A kanizsaiak e szavakra úgy megijedteK, hogy szólni sem tudtak hamarjában. Mert ha szerződésbe veszik a hercegé gyanánt a fundusokat: akkor kirántották a földet a kanizsaiak lába alól.

És még tovább csúfokodott Csepreghy, sőt azt monda:

– Az a bolond majd elviheti házát a hátán, mert az uraság ki nem fizeti.

Ekkor az elkeseredett kanizsaiak zúgolódva visszafelelelgetteK:

– Micsoda igazságtalanság, hogy az urbarium igájába akarják városunkat haj-tani, mely eddig szabad vala? Ha ezt megteszik, akkor követeljük, hogy a szer-ződésbe belevegyék, miképp a herceg kifizesse a polgárok fundusait és házait, mert mindnyájan itthagyjuk ezt a szomorú várost és örökre elvándorolnák belő-le!

A biztos úr azonban megbékített bennünket, azt mondván:

– Még az urbarium nevet sem engedem belevéteKni a szerződésbe, csak bízza-tok bennem! Azért ezentúl ne adjátok be hozzám semmit írásban, mert nem fo-

gadam el: miért költségeskednétek a leírásért? Mondja el mindenki szóval a panaszát: megértem én úgyis. Csak ne féljete, jobban lesztek szegények!

A királyi biztos mindennap maga előtt tartotta a kanizsaiakat egész március 29-ig. Beszélni azonban nem engedett nekik:

– Minek az a sok beszéd? – mondogatta őnagysága.

Mikor pedig a pontokat deák nyelven megcsinálták, annak felolvasásakor őnagysága kiharancsolta a deákok tudókat.

Erre kinyílni kezdettek a kanizsaiak szemei. Már későn: az utolsó napokon.

Most aztán megtiltotta a királyi biztos, hogy a polgárok valahol összejövetelt, vagy városházánál tanácskozást tartsanak.

– Majd elvégzem én itt, nem kell az egész várost fölzendíteni! – mondogatá őnagysága.

De a kanizsaiak többé nem hittek neki, mire Balogh László megmutatta magát igazi formájában: egy svadron katona által végezendő executióval azaz megvesszőzéssel fenyegette a megbízottakat, ha legkisebbet is tesznek ellene.

Az utolsó napokban én szenvedtem legtöbbet. Néha igen megszidott őnagysága, máskor pedig nemesi szabadságot és viceszolgabírótságot ígért nekem, ha kezére járok és nem szólok a punktumok ellen.

Mivel pedig én nem akartam az akkor viselt nótáriusi hivatalom ellen illetlenséget elkövetni és siket maradtam őnagysága szavaira, – ekkor magához parancsolt a királyi biztos és egy ujját fölfelé tartva, szigorúan így szólt:

– Nézd, így állasz egyedül! Az összes megbízottak üstöke kezemben vagy; ha pedig te ellenkezel, úgy megveretlek, hogy feketén visznek ki a herceg házából!

Nem mertem semmit szólalni.

– Arra ne számíts, hogy a királynőnél panaszt emelsz ellenem – folytatta Balogh László –, mert én elejét veszem panaszodnak. De ha sikerülne is Mária Teréziát reábirni, hogy nekem feddő levelet küldjön, akkor se veszi le senki a verést rólad, – én pedig a pirongató levelet egyszerűen zsebredugom és senki sem fog tudni felőle!

E szavak után hazabocsájtott.

A szerződés felolvasása előtt való estén nagy szél fűjt, hanem azért a királyi biztos elküldötte Komáromi szolgabírót házról-házra megvizsgálni, hogy a városiak otthon vannak-e és nem jöttek-e össze valakinek házában tanácskozásra.

Utolsó napon a nagy néptömeg között megjelent a herceg házában a kanizsaiakkal nemes Könye Pál is, kit őnagysága észrevevén, azonnal az oldalszobába vezetett. Nem tudom mit beszélt neki, elég az hozzá, hogy Könye Pál szépen hazament a másik ajtón.

Ekkor engem és Aisztlaitner Ádám városbírókat ugyanazon oldalszobába bevezetett a királyi biztos és azt mondta a bírónak fordulva:

– Te hoztad ide a városi polgárok közé Könye Pált?

– Nem! – feleli a városbíró.

– No, akkor adj hálát az Istennek szerencsédért, mert senki se veszi le rólad a 40 botot, ha megtudom, hogy te voltál!

Önagysága most hozzám lépett és vígan dicsekedett:

– Látod, belenyugodott a dologba Könye Pál is, ez a botskoros, szalonnás nemes ember, – hát tiveletek hogyan bírják?

Miután pedig mi nem feleltünk semmit, hát megfenyegetett:

– Nem tanácsolnám, hogy valamelyitek ellene merjen mondani a szerződés aláírásának, mert annak fejét levágatom!

Ura levén életnek és halálnak a királyi biztos úr, tehát irtózatossága volt ezeknek a szavaknak.

Ezután bement a nagyterembe, hol az asztal fekete posztóval volt behúzva és rajta egy feszület és halálfej állott égő gyertyák között. Ezek is a kanizsaiak megrémítésére voltak odatéve.

Most a 24 megbízottat a népsokaságtól különválasztotta és őket a terembe vezette, hol a 4 darabban megírt szerződés egyikét az én kezembe adta, hogy az aláírás előtt föntszóval végigolvassam.

A szerződés első pontja szerint mindjárt a rétek és haszontalan fundusok a hercegnek adattak volna, a város köteles lenne évi 2000 rhénes forintot fizetni árendaképpen, mindenünk után kilencedet kell adnunk a hercegnek, a jus gladii (?) a hercegé lesz stb. csupa rémítősegek.

E retentő dolgok hallatára a megbízottak iszonyúan megijedtek. A félénkebbek az aláírás előtt kiszöktek a teremből, a többiek az ijedségből némileg magukhoz térve zúgolódnak kezdtek, sőt Szilajka György föl is szólalt a borzasztó szerződés ellen.

Szilajkára rögtön rákiáltott a királyi biztos:

– Meg ne mocsanj többé, ha életedet szereted!

Az eltávozók után pedig hajdúkat küldött, kik erőszakkal visszahozták őket.

Ekkor a királyi biztos kemény hangon megtiltotta, hogy közülünk bárki mukanni merjen és megparancsolta a szerződés aláírását, mert különben felakasztja az ellenállókat.

– Azt tudjátok, – fenyegetőzött tovább Balogh László, – miszerint engem Mária Terézia oly hatalommal ékesített föl, hogy nyakasságaitokért leszedhetem fejeteket, sőt még a bölcsőben síró csecsemőiteket is kardra hányathatom!

Így megfélemlítve, nyomasztó csendben írták alá neveiket a megbízottak. Skrem Jánosnak annyira remegett a keze a félelem miatt, hogy nem volt képes leírni a nevét olvasható betűvel.

Az aláírás és megpecsételés után a királyi biztos elvette városunk pöcsétjét a bírótól, mert ezután nem szabad a tanácsnak kiadni purger-leveleket; hercegi jus lesz ez is.

Végre Balogh László is aláírta a szerződéseket. Annyira sietett a névaláírással, hogy a legelső szóból: „Coram”, elmaradt a C betű, mert nem fogott a kalamus. De még ezt sem ért rá kijavítani, (hallotta az utcára szorított népsokaság zúgását) hanem egy szerződést hirtelen zsebébe dugott, azt mondván: Elviszem öfel-

ségének pro ratihabitiose vagy reprobatione(?)! – és azonnal felült a készentartott négylovas hintóba s elhajtattott.

Ezután kieresztettek minket a teremből.

Az utcán néhány szóval elmondottuk a reánk váró népeknek a történeteket, melyek hallására rettentő haragra gyulladtak. Rögtön összeszedtek mintegy 20 darab kocsit, melyekre annyi ember rákapott, mennyi csak ráfért, és vágattunk a királyi biztos után egész Hahótig. És a nép biztonnal széttépi Balogh Lászlót, ha utolérjük. Csakhogy üthettük már a nyomát, a négy tüzes ló elröpítette boszszúnk elől!

Nemsokára néhány tanácsost fölcitáltak Egerszegre. Ott volt Balogh László is, ki engem behívatott egy szobába, hol 12 aranyokat kínált nekem:

– Azért adom, mert sokat szenvedtél – mondá önnagysága.

Nem mertem hozzányúlni az aranyokhoz és nagy lelkiszorongattatás között mondtam:

– Nagyságos uram, én nem érdemlem meg ezen gráciát!

– El kell fogadnod, mert ez a király ajándéka! – felelé a biztos.

Megrémültem. Ha oly nagy úrnak ajándékát megvetem, akkor Balogh László elfogat Bojtó képében (mint felbujtót, lázítót) és vármegyei fogságban kell elvesznem. Ezért nem mertem ellenállni, mikor önnagysága maga kezeivel zsebbe tette az aranyokat. Kézcsókolással megköszöntem kegyességét és siettem kijőni a szobából.

Esetemet azonnal elmondottam a kanizsaiaknak és hozzátettem, hogy nem jó származik ebből – s azért ha lehet, akadályozzuk meg a szerződés kihirdetését!

Ugyanis azt az irgalmatlan szerződést kihírdettetni akarták a vármegyén.

Azt mondtuk tehát, hogy nincsen a publikáltatásra meghatalmazásunk a várostól s így elodáztuk a kihirdetést.

Hazajövéen, első dolgunk volt, hogy az erőszakos szerződéskötés ellen contradikciót tettün esztendőnek lefolyása előtt a szalapáti konvantnél.

Azóta pedig perlekedünk és túrunk. Nem tudjuk, hogy ivadékaink valamikor megszabadulnak-e a nyomorúságból, vagy csakugyan siralomvölgyben töltik el ők is életüket. Mert igazat mondott galanthai Balogh László: „jobban lettünk szegények!”